

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАННЯ НАДІЇ КИБАЛЬЧИЧ «ГАННИНЕ КОХАННЯ»

Комарівська Н.О.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті визначено місце і значення творчості Надії Кибальчич в українському літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХ століття на основі аналізу художніх особливостей оповідання письменниці «Ганнине кохання». У центрі художнього мікросвіту, створеного письменницею, перебуває особистість, яка опинилася в полоні прекрасного людського почуття. Героїня знаходить внутрішні сили для додання розчарувань і збереження свого «Я» – його емоційного багатства та оптимізму. Н. Кибальчич поєднує в своїй творчості традиційне і новаторське, соціальна детермінованість вчинків персонажів сполучається з іншими витоками їхньої поведінки – глибинно психологічними, індивідуальними, ментальними.

Ключові слова: історія української літератури, Надія Кибальчич, письменниця, оповідання, художні особливості, персонаж твору.

Постановка проблеми. У процесі українського літературного життя кінця ХІХ – початку ХХ століття проза Надії Кибальчич (1878-1914) – маленька частина літературної продукції, яка, за словами Івана Франка, «мала бути по змозі вірним зображенням життя, і то не мертвою фотографією, а образом, огрітим власним чуттям автора, надиханим глибшою ідеєю» [7, с. 41, 496]. Характеризуючи українську прозу зазначеного періоду, І. Франко називає Надію Кибальчич у числі тих молодих письменників, які «по свежести и гармоничности таланта» [7, с. 41, 154] стоять поряд Михайла Коцюбинського.

Правда життя як індивідуальна засада бачення світу є художнім принципом Н. Кибальчич. Для митця слова індивідуальне сприйняття світу й себе в ньому виражається, передовсім, в образах, оригінальності творчої манери. У малих епічних формах часто найяскравіше прозираються письменницькі пошуки своєрідної структурної моделі переломлення авторської особистості та бурхливої дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з історії української літератури В. Агеєвої, Л. Гаєвської, О. Гнідан, А. Гуляка, Т. Гундорової, І. Денисюка, Н. Калениченко, Ю. Кузнецова, Д. Наливайка, Ф. Погребен-

ника, М. Ткачука, В. Фащенко, П. Хропка, Н. Шумило в суверенній Україні присвячувалися видатним постатям минулого зламу століть, таким як О. Кобилянська, В. Стефаник, Леся Українка, М. Коцюбинський, І. Франко, А. Кримський та ін. Дослідження літературного доробку талановитих, але несправедливо забутих митців, що творили літературний процес поряд із корифеями красного письменства, доповнить знання про мистецький процес кінця XIX – поч. XX століття та його дійсне значення в житті народу. Однією із таких постатей є Надія Кибальчич.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження творчого доробку Надії Кибальчич вкрай важливе для цілісного і комплексного збагачення всього літературного процесу в Україні кінця XIX – початку XX століття. Здобутки письменниці на терені красного письменства ніяк не можуть бути полишені поза увагою, адже вона вписала щиру і непідробну сторінку в літературу своєї доби, чим заслуговує на повагу і належне поцінування.

Мета статті – з'ясувати художні особливості оповідання «Ганнине кохання» Надії Кибальчич та на цій основі визначити місце і значення творчості письменниці в українському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. Надія Кибальчич належить до плеяди прозаїків-новаторів, для яких характерна увага до питань філософсько-етичного плану, витончений психологічний аналіз індивідуальних характеристик, проникнення в надра несвідомого, в особливості соціальної, масової психології. Неординарність художнього мислення, трагічність долі письменниці роблять її постать непересічним явищем в історії української літератури.

Увагу письменників початку XX століття привертало індивідуалістичне ставлення до світу, його прояви за різних соціальних обставин. Н. Кибальчич, зображуючи існування української людини у світі, розповідає різні історії екзистенційного обирання себе в ньому: вона з тими, хто протистоїть жорстокості і безкультур'ю; вона співчуває тим, хто йде у внутрішню еміграцію; жаліє тих, хто опиняється в глухому куті і впадає у відчай; з розумінням спостерігає за тими, хто втрачає себе і стає на шлях конформізму. Письменниця художньо безжальна до тих своїх персонажів, які не мають людяності й нищать чужі існування, помножуючи жорстокість світу.

Найоптимістичнішим твором Надії Кибальчич є оповідання «Ганнине кохання» (1912), героїня якого знаходить внутрішні сили для додання розчарувань і збереження свого «Я» – його емоційного багатства та оптимізму. Заголовок твору вказує, що в центрі

художнього мікросвіту, створеного письменницею, перебуватиме особистість, яка опинилася в полоні прекрасного людського почуття.

Дивним чином прийшло до Ганни перше кохання. Дбайлива та хазяйновита дівчина почувала себе чужою серед молоді, рідко виходила ввечері на вулицю. Їй не подобалося, що челядь ставиться до неї, як «до першої ліпшої дівчини, а не як до найкращої на все село робітниці» [4, с. 8]. Ганна нікому з парубків не подобалася, але коли матері казали своїм синам засилати до неї старостів, то ті нічого проти не мали (кращої господині на селі не знайти). Коли ж приходили до Ганни старости, дівчина дивилася на молодого і думала: «Так мені з оцим вік вікувати? А я зовсім його не знаю, який він є... Може він сердитий, може уїдликий, або дурний та нехазяйновитий! Може, що я придбала – він те прогуляє... Он і худобину купуєш, то добре її обдивишся та людей розпитаєш, а тут коли поганим буде, то не покинеш і не продаси...» [4, с. 12].

В оповіданні «Ганнине кохання» Надія Кибальчич дає можливість читачеві бути присутнім при випробовуванні, яке випало на долю молодого дівчини і внесло в її звичайний потік життя коло проблем. Письменниця вводить в оповідання образ Тетяни Степанихи, яка є уособленням філософії егоцентризму. Вона думає тільки про себе, про своє благополуччя. Для досягнення свого добробуту, вона використовує всі свої «здібності»: «Тетяна була знана на селі, як справжня чарівниця, що своєю розумною, привітною мовою та ласкавою усмішкою хоч кого приворожить і примусить по-своєму робити. Проте, хто падався їй в руки, – вона ні жалю, ні милосердя не мала» [4, с. 13]. Одруживши свого старшого сина Гордія з багатою сиротою, тихою, слабосилою дівчиною, Степаниха знущується над бідолашною. Про ці знущання люди на селі розповідали страхіття. Коли невістка мала породити дитину, її зимою вигнали в сіни, «щоб не поганила хати». Бідолашна народила дитя і цілу ніч була з ним на холоді. Потім свекруха заборонила годувати і сповивати онука, від такого ставлення дитина померла. Побутовий садизм у прозі Н. Кибальчич зустрічаємо не раз.

Безпорадність і слабосилля невістки Тетяна використовує для своєї користі: примушує молодицю переписати все своє добро чоловікові, а потім наказує синові вбити її. Молоді вдвох пішли на заробітки, а повернувся Гордій сам (жінка нібито вмерла від гарячки). Наступною жертвою Степанихи мала стати Ганна.

Зображуючи переважно темні сторони сільського життя, Надія Кибальчич не тільки правдиво показує різке соціальне розшарування селян, а й з такою ж безкомпроміс-

ною правдивістю виявляє зло, яке є в людині й може опанувати її, стати сутністю душі та існування. Автор оповідання «Ганнина кохання» не була самотня в такому сприйнятті ідіотизму сільського життя. Справжнім художником «характерів вкрай індивідуалістичного типу» (А. Гуляк) була Грицько Григоренко. Серед персонажів її творів – лицеміри, визискувачі, егоцентрики, себелюбці. Головний герой оповідання «Ось яка «сторія» Грицька Григоренка йде на злочин проти рідного брата-вдівця – через заздрощі відбирає землю. Миколу і його жінку не турбують бідність і безвихідь Івана, в якого на руках двоє дітей (одне з яких каліка), вони керуються тільки думками про своє благополуччя. Онілька виправдовується: «у нас же два хлопці, то на їх городу треба чимало, а як женьяться, то яка здорова сім'я й знов буде? Там же дівчата самі; що я кажу: дівчата? Одне дівча, а та друга каліка, нащо ж їй та латка городу і заміж не піде, дітей не буде, кому зостанеться? Задарма пропаде!» [2, с. 108]. Несправедливий по відношенню до рідного брата вчинок Миколі допомагають вчинити батько, дружина, односельці. Підлість поведінки Миколи вражає індивідуалістичним ставленням до світу, адже власність рідного брата стає для нього спокусою поживитися.

Багатство, набуте героїнею оповідання Н. Кибальчич завдяки чесній праці, спокушає егоцентричних людей, стає об'єктом їхніх зазіхань. Тетяна вирішує одружити сина з ображеною жертвою. Та старости повернулися від дівчини з гарбузами. Степаниха ж не звикла до поразок, тому наказала Гордієві залицятися до Ганни, маючи намір закохати дівчину в сина. Сталося так, як і планувала Тетяна: «Наче сонце сходило, коли вона [Ганна – Н.К.] бачила, як Гордій іде; наче сонце гасло, коли він ішов геть. Тут, у самісінькому селі, знайшовся для неї рай – то було подвір'я Степаненків, і коли вона про нього думала, у неї аж серце замирало від утіхи. Там усе було не таке, як по інших подвір'ях, там все мало якусь особливу принаду, притягало її очі...» [4, с. 15].

Засліплена любов'ю, безмежно щаслива, Ганна не помічає байдужості та егоїзму Гордія. У такому стані героїня не сприймає застереження і благання батьків, які намагаються врятувати доньку від шлюбу з розбещуватим сином Степанихи. Вона ні на мить не підозрює коханого в брехні, тому психологічно не готова почути правду про його «кохання». Після невдалих спроб переконати Ганну покинути Гордія, старі хитрують: просять її йти весною на заробітки, а весілля відгуляти восени. Виходити заміж без батьківського благословення дівчина не хотіла, тому пристає на їхню умову.

Перед тим, як іти на заробітки, Ганна просить Гордія прийти ввечері попрощатися

з нею. При відтворенні делікатної ситуації Н. Кибальчич фіксує психологію страждання закоханої дівчини перед розлукою з милим. Засобом поглиблення враження тут є прийом контрасту. Гордій і Ганна – різні характери, і почуття у них різні (від їх відсутності йому «не хотілося говорити», а вона від надлишку їх «не могла»).

Улітку сталася подія, яка докорінно змінює долю головної героїні. Ганнина мати переказала Гордієві, що нібито її донька роздумала виходити за нього, і пише, щоб він її не чекав. Для нього це була гарна новина, бо йому саме «трапилася підходяща дівка, добра робітниця й заможна», з якою мати його й одружилася. Ця подія обрушує на Ганну лавину душевних мук. «Закам'яніла» у любові до Гордія, дівчина вирішує вийти заміж за молодшого брата свого коханого. Таким чином вона мріє бути ближче до Гордія. Але тепер на заваді стало рішення Онистрата: після сватання хлопець тікає з дому, бо Ганна йому не подобалася і одружуватися з нею він не хотів.

Головна героїня оповідання поставлена у критичну ситуацію, і той життєвий катаклізм, який вона переживає, демаскує її протягом певного часу. У цьому проявляється закон новелістичної концентрації, який є одним із способів розкриття характеру героя. За правилами новелістичної концентрації в аналізованому творі побудовано й закінчення. Воно виступає не лише обрамленням, але й органічно пов'язано з початком, передає індивідуальну сутність особистості героїні. Ганна, витримавши випробовування долі, повертається до звичного їй способу життя.

Н. Кибальчич поєднує в своїй творчості традиційне і новаторське, соціальна детермінованість вчинків персонажів сполучається з іншими витоками їхньої поведінки – глибинно психологічними, індивідуальними, ментальними.

Висновки і пропозиції. В основі індивідуальної манери письма Н. Кибальчич – зображення переживання героєм потоку вражень від навколишньої дійсності. Структура творів письменниці здебільшого визначається настроями композицією, яка характеризується послабленим сюжетним началом і особливим настроєвим поєднанням окремих картин.

Творчість письменниці несе відбиток її неординарної, пристрасної в думках та почуттях особистості, як у краплі води відбиває різновекторність мистецьких пошуків доби. Надія Кибальчич заострює проблеми, підняті іншими, розсуває межі зображення людських чеснот і нищості. Її заглиблення у внутрішній світ маленької людини демонструє бездонність екзистенції, навмисна непроясненість психологічного зображення – важлива для розвитку національної літератури естетична знахідка авторки.

Список літератури:

1. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч XX ст. / І. Денисюк – Львів, 1999. – 278 с.
2. Григоренко Грицько. Твори: У 2-х т. / Грицько Григоренко. – Х., 1930. – Т. 1. – 343 с.
3. Гуляк А.Б. Грицько Григоренко / А.Б. Гуляк // Гнідан О.Д., Дем'янівська Л.С., Йолкіна Л.В., Гуляк А.Б. Володимир Винниченко; Грицько Григоренко : Штрихи до портретів. – К., 1995. – 223 с.
4. Кибальчич Н. Оповідання / Н. Кибальчич. – К., 1914. – 148 с.
5. Комарівська Н.О. Надія Кибальчич (штрихи до портрету): Монографія / Н. Комарівська. – Вінниця, 2006. – 200 с.
6. Комарівська Н. Поетика малої прози Надії Кибальчич / Н. Комарівська // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених України. – К., 2001. – Вип. 2. – С. 76–80.
7. Франко І.Я. Зібрання творів: У 50-ти т. / І.Я. Франко. – К., 1979-1984.

Комаровская Н.О.

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАССКАЗА НАДЕЖДЫ КИБАЛЬЧИЧ «ЛЮБОВЬ АННЫ»

Аннотация

В статье определено место и значение творчества Надежды Кибальчич в украинском литературном процессе конца XIX – начала XX века на основе анализа художественных особенностей рассказа писательницы «Любовь Анны». В центре художественного микромира, созданного писательницей, находится личность, которая оказалась в плену прекрасного человеческого чувства. Героиня находит внутренние силы для преодоления разочарований и сохранения своего «Я» – ее эмоционального богатства и оптимизма. Н. Кибальчич сочетает в своем творчестве традиционное и новаторское, социальная детерминированность поступков персонажей сочетается с другими истоками их поведения – глубоко психологическими, индивидуальными, ментальными.

Ключевые слова: история украинской литературы, Надежда Кибальчич, писательница, рассказ, художественные особенности, персонаж произведения.

Komarivska N.O.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

ARTISTIC FEATURES OF STUDY HOPE OF NADIYA KIBALCHICH "HANNIN BEAUTY"

Summary

The article describes the place and significance of Nadiya Kibalchych's work in the Ukrainian literary process of the late nineteenth and early twentieth centuries on the basis of an analysis of the artistic features of the novel "The Anniversary of Love". In the center of the artistic microcosm, created by the writer, there is a person who was in captivity of a beautiful human feeling. The heroine finds inner strength to overcome the frustrations and preservation of his "I" – her emotional riches and optimism. N. Kibalchich combines in her work the traditional and innovative, social determinism of the actions of characters combined with other sources of their behavior – deeply psychological, individual, and mental.

Keywords: the history of Ukrainian literature, Nadiya Kibalchich, the writer, story, artistic features, character of the product.